

El crepuscle de l'imperi

Autoria: Xavier Serra

Títol: *Final d'imperi*

Editorial: Afers, Catarroja 2024

186 pàgines

Hi ha una frase que tanca un epígraf d'un dels capítols de la primera part que crec que sintetitza de manera molt aguda la mentalitat colonial en general i la manera de ser imperi d'Espanya en particular. A partir de les anotacions de Josep Bonet, que segueix de prop en aquesta primera secció del llibre, el narrador explica: "De cap manera hauria admès que els filipins fossin espanyols, o el que és igual: que Filipines i la seva gent fossin una part de la pàtria espanyola. Però en el seu cap -i ací hi ha la contradicció més perversa- no hi cabia la idea que els filipins més intel·ligents, tips de ser *oficialment* habitants d'un territori espanyol, desitgessin precisament *deixar de ser-ho*". Això explica moltes coses: la condició d'"espanyol" de debò és una condició ben concreta i ben estreta. Tanmateix, eixe xovinisme que no li té res a envejar a cap altre xovinisme famós, no pot concebre que algú no porte amb orgull la seua condició d'espanyol de segona, de ciutadà d'un territori ocupat i colonitzat, i al qual cada dia se li fa sentir com a tal per mitjans oficials i quotidians.

Eixe és un dels motius pels quals resulta tan interessant i tan oportú aquest llibre de Xavier Serra (Sueca, 1967), entre l'assaig i la narrativa, un gènere al qual l'autor és molt

afecionat. Es pot dir que fonamentalment narrativitza dos documents, dos testimonis, un del segle XIX sobre Filipines i altre del segle XVIII sobre Califòrnia, les anotacions ja esmentades de Josep Bonet i les *Noticias de la provincia de Californias* que segueix els avatars per aquelles terres del frare dominic Lluís Sales, complementats amb altres fonts. El resultat és dues parts independents que es complementen perfectament i que poden ésser llegides com a una obra unitària.

En efecte, en llegir aquestes dues narracions de vivències concretes de persones concretes encabides en l'administració colonial hi ha un parell de coses (o tres) que queden molt clares: en primer lloc, aquesta arrogància colonial de qui considera els territoris només com una possible font de riqueses per a la metròpoli i per a qui els saqueja en el seu nom, o n'és intermediari mentre menysprea amb actitud supremacista els seus habitants, a qui, per altra banda, no té el menor interès a conèixer ni entendre. És molt significativa l'absència total d'estima, o afecte, o el més mínim arrelament o empatia cap als territoris que van administrar, on van ser militars, on van, al cap i a la fi, viure. Fa gràcia sentir aleshores als que proclamen que Espanya no tenia colònies sinó províncies. Sí, en efecte, i encara les té, del llatí "pro vincere" en concret.

Altra qüestió que el llibre deixa molt clara és el paper tan important de l'església en l'administració colonial i en els processos extractius i de sotmetiment dels pobles. Una part important de la política colonial era la rivalitat entre els ordes religiosos i el govern civil (a Filipines) o entre els diferents ordes monacals (Califòrnia). L'església, en efecte, sempre aliada de l'imperi.

També crida l'atenció la inoperància de l'administració colonial fins i tot pensada en termes i lògica colonials. En efecte, el govern espanyol ni tan sols era capaç de tindre el control efectiu sobre els territoris que al mapa controlava i ni tan sols era eficient en traure'ls rendibilitat econòmica. En algun cas sembla que fins i tot li resultaven gravosos. Tot fora per l'imperi, per la grandesa dels descendents del Cid i tota la faramalla èpica rebregada.

De fet, és simptomàtic com l'experiència colonial ha desaparegut quasi totalment del relat del nacionalisme espanyol i de la memòria històrica general. Particularment em consta que hi ha estudiants que desconeixen completament que Filipines (i això malgrat

els perfils habituals amb els quals encara s'estudia l'anomenada "generació del 98") o Guinea Equatorial van ser colònies espanyoles, o que això de la guerra d'Àfrica els sona molt vagament. És de veres que de tant en tant apareixen productes culturals tan inqualificables com aquell que es deia *Palmeras en la nieve*, però en general sembla que el passat colonial de l'imperi espanyol, especialment el crepuscular que retrata Xavier Serra, en el fons se sap que és particularment vergonyós si no ridícul, poc edificant en qualsevol cas, costós en vides humanes, tants dels pobles que va sotmetre com dels soldadets procedents de les classes populars que deixaren allà la joventut i moltes vegades la vida.

De fet, ni tan sols els ultres més tronats crec jo que traguen pit i desabotonen la camisa parlant de les gestes filipines. S'aferren a Hernán Cortés o Pizarro, genocides molt més competents, i a la vaga noció d'hispanitat, per altra banda una de les bases de la varietat espanyola del feixisme versió Ramiro de Maeztu (*Defensa de la hispanidad*, 1934), entesa més o menys com que els països llatinoamericans que alguna vegada van ser colònies espanyoles haurien de continuar reconeixent la seua subalternitat actual a partir de raons genètiques i de l'activitat depredadora del passat que ells anomenen civilitzar. De Filipines i altres empreses crepusculars queden, això sí, restes a la toponímia, com ara, sense anar més lluny, el carrer Cavite a la Ciutat de València, a la Malva-rosa, en concret.

L'única cosa que en algunes ocasions m'ha sorprés és la seua opció lingüística: un autor suecà que reseguix els avatars colonials d'un gandià i un valencià empra opcions del català oriental, i no només verbals, sinó també lèxiques. Així, el llibre està ple de blat de moro, per exemple, o el narrador es pot sorprendre perquè Sales anomena "meló d'aigua" al que ell anomena "síndria". Es tracta al cap i a la fi d'una opció autorial totalment respectable encara que no necessàriament compartida.

Xicotets detalls com aquests a banda *Final d'imperi* és un llibre ben interessant: un exercici de memòria històrica desmitificador i oportú. Que no està de més recordar als de les "rutes imperials" en què consistien eixes rutes, els pocs motius que l'estat espanyol té per enorgullir-se del seu passat colonial i la persistència d'alguns gestos i d'alguns prejudicis en la manera espanyola de mirar el món, fins i tot les seues pròpies

autonomies, vertaderes províncies en el sentit etimològic del terme, els últims virregnats.

Jesús Peris Llorca